

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

Лукін В.О., Савлук В.В.

Харківський інститут банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України

В статті досліджено теоретико-методичні підходи щодо сутності організації внутрішнього аудиту в банківських установах. Визначено роль внутрішнього аудиту та контролю в діяльності банків України, доведено необхідність подальшого удосконалення сучасної системи внутрішнього банківського аудиту.

Ключові слова: аудит, контроль, банк, Положення НБУ, ефективність.

Постановка проблеми. В сучасних умовах обсяги недоліків порушень та зловживань у банківській сфері є суттєвими. Ці недоліки зумовили збиткову діяльність багатьох банківських установ, а окремих – банкрутство. За цих умов більшість науковців та практиків впевнені, що система внутрішнього контролю та аудиту потребує в деяких напрямках посилення ролі, а в інших – серйозних змін. З кожним роком збільшується обсяг кредитних операцій, підвищуються ризики, що пов'язані з неповерненням наданих позик, тому необхідним є посилення ролі внутрішнього контролю банку, одного із форм якого є внутрішній аудит.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем аудиту зробили такі вітчизняні вчені як: М. Т. Білуха, О. С. Бородкін, Ф. Ф. Бутинець, Б. І. Валуєв, О. В. Васюренко, З. В. Гуцайлюк, Г. М. Давидов, Н. І. Дорош, С. Я. Зубілевич, О. І. Кіреєв, Л. М. Крамаровський, М. В. Кужельний, А. М. Кузьмінський, О. А. Петрик, І. І. Пилипенко, О. Ю. Редько, В. С. Рудницький, В. Я. Савченко, В. В. Сопко, Б. Ф. Усач.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На превеликий жаль в Україні недооцінюється важливість внутрішнього аудиту як самостійного виду контролю. Це пов'язано з відсутністю в достатньому обсязі потрібної інформації з методики створення, функцій, значення, об'єктів прийомів та засобів внутрішнього аудиту, що і розкриває актуальність даної теми.

Мета. Метою статті є визначення особливостей основних завдань та функцій проведення аудиту в комерційних банках, а також напрямів подальшого розвитку системи внутрішнього аудиту в Україні

Викладення основного матеріалу. Банківська система не зможе виконувати покладені на неї функції щодо акумулювання тимчасово вільних ресурсів за відсутності довіри між банками та їх клієнтами. Ефективна система банківського контролю є способом забезпечення стабільної діяльності банку та підняття довіри до нього тому вона повинна бути одним із пріоритетів стратегії його розвитку. На відміну від підприємств, банки підпадають під більш жорстке державне регулювання та нагляд. Контроль за діяльністю банків здійснюється як ззовні, так і з середини організації.

Підсистема зовнішнього контролю складається з банківського нагляду, що здійснюється Національним банком України, та зовнішнього аудиту, який проводять відомі аудиторські фірми з відмінною репутацією.

Система банківського нагляду будується відповідно до Основних принципів ефективного банківського нагляду, розроблених і опублікованих Базельським комітетом з питань банківського нагляду. Аудиторські фірми проводять аудит

банківських установ керуючись Міжнародними стандартами аудиту, надання впевненості та етики, видання 2006р., що розроблені Міжнародною федерацією бухгалтерів та прийняті в Україні в якості Національних нормативів аудиту.

Внутрішній контроль за діяльністю банку забезпечують Загальні збори акціонерів, Спостережна рада, Ревізійна комісія, Правління, служба внутрішнього аудиту та кожний структурний підрозділ установи в межах своєї компетенції. Особливе місце в системі внутрішнього контролю за діяльністю банку належить службі внутрішнього аудиту як органу оперативного контролю Спостережної ради за діяльністю установи.

Система регулювання внутрішнього аудиту в банках України складається з законодавчо-нормативної бази України, документів, які розроблені на міжнародному рівні та внутрішніх документів банку. Головним завданням внутрішнього аудиту банку є незалежна перевірка та експертна оцінка стану банку. Проте у більшості українських банків, де створений відділ внутрішнього аудиту, його функції на сучасному етапі обмежуються контролем за правильністю ведення бухгалтерського обліку й відповідністю вимогам зовнішніх і внутрішніх нормативних документів, а також виконанням комплексних перевірок філіалів. Разом з тим, у теперішній світовій банківській практиці склалося значно ширше поняття цілей внутрішнього аудиту. Його основна місія нині визначається як сприяння банку в досягненні поставлених цілей шляхом всебічної оцінки внутрішніх систем правління, ризик-менеджменту й контролю; надання рекомендацій щодо підвищення їх ефективності.

Розглянемо, як тлумачать функції служби внутрішнього аудиту вітчизняні нормативні акти.

Методичні рекомендації щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ, які затверджені розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 27.09.2005 р. № 4660, зазначають, що внутрішній аудит – це «незалежна експертна діяльність служби внутрішнього аудиту фінансової установи, яка полягає у проведенні перевірок та здійсненні оцінки, як правило, таких елементів:

- системи внутрішнього контролю фінансової установи;
- фінансової та господарської інформації;
- економічності та продуктивності фінансової установи;
- дотримання банківськими установами законів, нормативних актів та інших зовнішніх вимог [1].

Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, затверджене Постановою Правління НБУ від 30.12.98 р. № 566, виділяє внутрішній аудит як «незалежний підрозділ, який не бере участі у виконанні операцій, а періодично здійснює перевірки та оцінює:

- адекватність і ефективність заходів та системи внутрішнього контролю;
- управління ризиками і кредитним та інвестиційним портфелем;
- повноту, своєчасність і достовірність фінансової та іншої звітності;
- дотримання принципів і внутрішніх процедур обліку;
- відповідність регулятивним вимогам» [2].

Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України, затверджене Постановою Правління НБУ від 20.03.98 р. № 114, визначає внутрішній аудит банку як «незалежну експертну діяльність служби внутрішнього аудиту банку для перевірки й оцінки адекватності та ефективності системи внутрішнього контролю та якості виконання призначених обов'язків співробітниками банку» [3].

Як бачимо найбільш докладно функції служби внутрішнього аудиту трактується саме в Положенні про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України [2].

На сьогоднішньому етапі розвитку банківської системи роль внутрішніх аудиторів полягає у тому, що при перевірці процедур та процесів внутрішнього контролю вони вміють не стільки ідентифікувати випадки їх недотримання, скільки:

- систематично та об'єктивно оцінювати ступінь впливу таких випадків на ефективність діяльності банку;

- рекомендувати менеджменту банку заходи щодо усунення знайдених проблем і підвищення ефективності керівництва ризиками.

Для того, щоб служба внутрішнього аудиту діяла ефективно необхідно виконання таких вимог:

- внутрішній аудит зобов'язаний бути безперервною функцією;

- він повинен бути самостійним від підрозділів банку, які він зобов'язаний перевіряти і мати відповідний статус всередині банку.

Перша вимога здійснюється коли вище керівництво банку забезпечує дію постійного підрозділу внутрішнього аудиту, який відповідає розмірам банку та профілю його операцій.

Щодо другої вимоги то слід відзначити, що у сьогоденних українських умовах внутрішній аудит, як правило, підконтрольний виконавчому керівництву банку, що суттєво обмежує ефективність його роботи. У західних банках начальник служби внутрішнього аудиту, за звичаєм, входить до складу Ради директорів банку. За внутрішній аудит, як правило, відповідає безпосередньо Голова Ради директорів. Таке місце в організаційній структурі забезпечує незалежність внутрішнього аудиту від будь-якого члена виконавчого керівництва. Голова служби внутрішнього аудиту може бути також присутнім на окремих засіданнях Правління банку, але з правом лише дорадчого голосу. Одночасно розповсюджена практика, коли Голова служби внутрішнього аудиту є повноправним членом комітету з управління активами й пасивами банку.

Як стверджують Б. Ф. Усач і М. А. Маркевич, організація внутрішнього аудиту передбачає його виконання у певній послідовності, за такими етапами:

«планування аудиту – необхідно зосередитись на таких аспектах, як: мета функції об'єкта, видах наданих послуг кредитного характеру; вибір специфічних видів діяльності, враховуючи межі кредитного ризику, занепокоєність керівництва результатами роботи того чи іншого підрозділу банку; внутрішньому контролю кредитних операцій;

визначення ресурсних вимог, потрібних для виконання запланованих задач. Ознайомлення із зазначеною інформацією дає перспективу аудиту розробити відповідну програму аудиторської перевірки;

збір інформації та її аналіз – проводиться напрямом опитування керівництва та персоналу, вивчення документації, огляд діяльності підрозділу, аналіз даних та звітів, перевірки окремих рахунків. Матеріали узагальнюються внутрішнім аудитором за результатами попереднього ознайомлення з об'єктом аудиту;

оцінювання робочої документації – на підставі національних стандартів аудиту, формуються суждення та висновки. Даний етап забезпечує аудиторів першими відомостями та визначає напрямок подальшої аудиторської роботи;

верифікація – дає можливість пересвідчитись у справедливості попередньої оцінки, яка ґрунтується на тестуванні операцій, підтвердженні даних, анафізі та порівнянні, аналізі причин, які привели до появи недоліків у діяльності комерційного банку;

підготовка та надання висновків та пропозицій – аудитор готує аудиторський висновок, в якому дає інформацію про виявлені під час перевірки найбільш серйозні проблеми, ефективність системи контролю та надає рекомендації для покращення і підвищення якості системи внутрішнього контролю» [4].

Однак результати проведеного анкетування персоналу служб внутрішнього аудиту окремих банків демонструють те, що сьогодні лишається ряд недостатньо досліджених аспектів проведення внутрішнього аудиту в банку та його організації, що потребують подальшого вивчення, серед яких наступні: недостатнє провадження інформаційних технологій в процедури внутрішньобанківського аудиту, потреба постійного навчання та підвищення кваліфікації внутрішніх аудиторів, проблема забезпечення реальної незалежності служби внутрішнього аудиту від вищого виконавчого правління. Також з'ясовано, що сьогодні банки замало уваги приділяють системі контролю за якістю діяльності служб внутрішнього аудиту [5].

Як наслідок можна констатувати, що в системі організації внутрішнього аудиту недостає ще одного етапу – розгляд результатів проведеного внутрішнього аудиту та запровадження їх в практику.

Потрібно підкреслити, що аудит, як і будь-яка діяльність, пов'язана з законодавством, вона стандартизується і нормується. Але це стосується переважно зовнішнього аудиту. Для внутрішнього аудиту стандартів, що регулюють внутрішній аудит немає (за винятком нормативних документів НБУ з регламентації внутрішнього аудиту в комерційних банках України), що скорочує поширення передового досвіду в цій сфері діяльності. З іншого боку, відсутність будь-яких обмежень на зміст і форми проведення внутрішнього аудиту заохочує розробку суб'єктами господарювання власних форм реалізації його функцій.

Але в свою чергу розвиток внутрішнього аудиту в Україні ще дуже повільний та слабкий процес, тому нашій державі просто не запобігти певних проблем, які настають кожен день систему внутрішнього контролю та аудиту.

Висновки. Створивши ефективну систему аудиту й контролю функціонування банківських установ, можна підвищити рівень його безпеки. Оскільки наша держава ще не має достатнього досвіду в цій сфері, потрібно максимально вивчати зарубіжний досвід і адаптувати його до українських реалій.

Список літератури:

1. Методичні рекомендації щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ, затверджено розпорядженням Держкомісії з регулювання ринків фінансових послуг від 27.09.2005 р. № 4660. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua
2. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України: Постанова Правління НБУ від 30.12.98 р. № 566 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua
3. Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України, затверджене Постановою Правління НБУ від 20.03.98 р. № 114. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua
4. Усач Б.Ф. Виявлення фактів шахрайства у контексті аудиту фінансових звітів банків / Б.Ф. Усач, М.А. Маркевич // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2010. – № 3(53). – Ч. 2. – С. 253-255.
5. Організація внутрішнього аудиту в комерційних банках України та взаємозв'язок з зовнішніми аудиторами. Інформаційно-аналітична стаття з офіційного сайту НБУ – http://bank.gov.ua/B_syst/Audit1.htm

Лукин В.А., Савлук В.В.

Харьковский институт банковского дела

Университету банковского дела Национального банка Украины

ОРГАНИЗАЦИЯ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА В БАНКОВСКИХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Аннотация

В статье исследовано теоретико-методические подходы к сущности организации внутреннего аудита в банковских учреждениях. Определена роль внутреннего аудита и контроля в деятельности банков Украины, доказана необходимость дальнейшего совершенствования современной системы внутреннего банковского аудита.

Ключевые слова: аудит, контроль, банк, Положение НБУ, эффективность.

Lukin V.O., Savluk V.V.

Kharkiv Institute of Banking

University of Banking of the National Bank of Ukraine

ORGANIZATION OF INTERNAL AUDIT IN BANKING INSTITUTIONS

Summary

In the article theoretical and methodological approaches in relation to essence of organization of internal audit in banking institutions are investigated. The role of internal audit and control in activity of banks of Ukraine is determined. The necessity of further improvement of the modern system of internal bank audit is well-proven.

Keywords: audit, control, bank, Statute of NBU, efficiency.